

Tanıtım / Reviews
Şehir Hafızası ve Deneyim Mekânı Olarak Edebiyat
Ebru Burcu Yılmaz, Edebiyat Şehir Hafıza,
Kesit Yayınları, İstanbul 2019, 432 Sayfa

Mustafa KARADENİZ*

Georges Perec, bir mekân kullanıcısının günlüğü olarak tasarladığı *Mekân Feşmekân* adlı kitabının girişinde mekânı sorgulamanın önemine değinir. Mekâna içkin alışılabilen görme ve yorumlama biçiminin neden olduğu ve bir tür körlük olarak nitelediği bulanıklığın bu sorgulama yoluyla aşılabileceğini öne sürer (Perec 2017: 11). Ebru Burcu Yılmaz'ın 2019 Mayıs'ında Kesit Yayınları'ndan çıkan *Edebiyat Şehir Hafıza* isimli çalışması da benzer bir sorgulamayı odağına alıyor. Ancak bu sorgulamayı, Perec gibi, içinde yaşanan mekânlar üzerinden değil; edebî metinlere yansıyan mekânlar üzerinden, belirli bir tarihsel mesafeden yapıyor. İnceleme boyunca edebiyatla hayat arasında varolan diyalogu ve etkileşimi hesaba katıyor. Akademik ilgi alanları içinde estetik ve şehir çalışmalarının da yer aldığı yazarın temel amacı; edebiyat, şehir ve hafıza kavramlarından oluşan bir teorik çerçeve ekseninde, "1940 ve 1960 yılları arasında yayımlanan Türk romanlarından seçilen örneklerden hareketle, edebî dekor içinde şehir hafızasının görünümelerini dikkatlere sunma[ktır]" (Burcu Yılmaz 2019: 407). Türkiye tarihinde sosyal, kültürel ve siyasi bakımdan meydana gelen değişimlerin şehircilik faaliyetleri açısından da gözle görülür bir hız ve artışa yol açması incelemede bu tarihsel aralığın seçilmesinin temel gerekçesi olarak ileri sürülüyor:

"Türkiye'de şehirleşmenin hız kazandığı bu süreç, Tanzimat'tan itibaren sistematik bir devlet politikası halini alan Batılılaşma pratikleri ile birleşerek hafıza, kimlik ve estetik odaklı değişimleri beraberinde getirir. Dolayısıyla şehir ha-

* Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türkiye.
Elmek: gulderim@hotmail.com.
Orcid:0000-0002-4833-0207

Geliş Tarihi / Received Date: 25.12.2019
Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.01.2020

DOI: 10.30767/diledeara.664801

fızasında biriken ayrıntılar kadar, hafızadan silinenler de, Türkiye'nin yakın tarihine dair sosyo-kültürel dönüşümlerin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir” (Burcu Yılmaz 2019: 407).

Kitabın girişinde Marcel Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı anıt romanına değinen Burcu Yılmaz, “küçük madlen fenomeni” olarak kavramsallaştırılan metafizik anlatı deneyiminin, hem Proust'u hem de eserini inşa eden bir zaman yolculuğuna kapı araladığını belirtir. Bu yolculuğun *Yakalanan Zaman* bölümünde Proust, romanını bir katedral inşa eder gibi bir iddiayla değil, sade bir elbise dikercesine oluşturacağından söz eder (Burcu Yılmaz 2019: 26). Yılmaz bu anekdotta, kendi çalışma konusunun evrenini Proust'unkiyle mukayese etmek için değil, edebiyat ve bellek kavramlarını teorik zeminde yerli yerine oturtmak niyetiyle yer verir. Ancak okur, okuma ve anlamlandırma eyleminin mahrem doğası gereği, kendi okuma kültürünün ve akli melekelerinin çapı ölçüsünde böyle bir paralellik kurma özgürlüğüne sahip olabilir. İnceleme konusunu ve kitaba çizilen sınırları göz önüne alınca, Burcu Yılmaz'ın da Proust'un yöntemine benzer şekilde, konu nesnesinin derinlik ve genişliği bağlamında bir katedral inşa etmenin güçlüğüne bilincinde olarak bir elbise dikmeyi tercih ettiği söylenebilir.

432 sayfadan oluşan kitapta incelenen kavramların yörüngesinde döndüğü jenerik kavram “hafıza mekânı”dır. Yazar bunu kitaba alt başlık olarak seçtiği “Türk Romanında Hafıza Mekânı Olarak Şehir” ifadeleriyle de imler. Burcu Yılmaz, söz konusu kavram bağlamında Türk edebiyatında şehir temsilleri ve hafıza mekânlarına yönelik yorum, tespit, tenkit ve tekliflerini 1940-1960 arasında yazılan geniş bir roman yelpazesi üzerinden serimliyor. Çalışmanın merkezindeki kavramların üzerinden açıldığı temel romanlar, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Abdülhak Şinasi Hisar'a ait. Gerek Tanpınar'ın gerekse Hisar'ın romanlarında mekânın sahip olduğu bireysel ve kolektif hafızayı temsil kabiliyeti, bu seçimdeki isabeti yansıtıyor. Söz konusu yazarların, kolektif hafıza ve biz duygusuna sahip olmaları ve bunu romanlarında kalın hatlarla işlemeleri de onları çalışmanın merkezî figürleri konumuna getirmiş gibidir. Mekân ve hafıza kavramları arasındaki münasebeti zedeleyen modernizme yönelik -hem romanları üzerinden söylediklerinde hem de bunu söyleme biçimleriyle- kararlı eleştirel tutumları da iki yazarı çalışmanın odağı hâline getiren diğer sebepler olarak öne çıkıyor. Modernizme yönelik bu eleştirel tutumu Burcu Yılmaz'ın kendisi de inceleme boyunca

muhafaza eder. Yazara göre yaşamı şimdiye ve mekanik bir döngüye hapseden modernizm, tarihsel süreklilik ve doğallığa uzaktır. Metafiziğin fiziği tamamladığı yerde şehir, modernizmden alabildiğine uzaktır.

Mekân, hafıza ve şehir kavramlarının sanat anlayışlarının merkezinde bulunduğu bu iki yazarın yanı sıra Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Samiha Ayverdi, Safiye Erol, Refik Halit Karay, Orhan Kemal, Yusuf Atılgan gibi yazarların muhtelif romanları etraflıca, inceleme nesnesi kavramlar ışığında yakın bir okumaya tabi tutulur. şehir hafızasının mekân boyutuna ilişkin ama olumlu ama olumsuz manzaralar, tenkit ve teklifler yoluyla, türün edebilik vasfını gözetten romancılar tarafından geçmişten bugüne aktarılır. Türk edebiyatının mekân, şehir, hafıza ve dille yoğrulmuş müstesna yazarlarının izinde sakin ve yumuşak bir ritimle kelime kelime inşa edildiği izlenimi doğuran satırlar, kat ettiği mesafeyle bağlantıyı koparmadan gelişen yorumlar, düşünsel ve estetik bir lezzete kapı aralıyor. Burcu Yılmaz'a göre şehre yakınlığıyla karakterize olan romanları okumak, konu edindiği dönemin şehirleşme ve mimari pratiklerine hakim olan zihniyeti anlamaya ve bugünü daha makul şekilde yorumlamaya imkn verebilir. Yazar, hafıza odaklı nesnel ve sağlıklı bir mekân okuması için inceleme nesnesiyle arasında belirli bir mesafenin olması gerektiğini kitap boyunca aklında tutarak ilerliyor. Çünkü manzaranın içinde yer alırken, bir parasyken bütünlüklü, soğukkanlı ve nesnel bir değerlendirme yapmanın mümkün olamayacağını inceleme nesnesine dönük tutumuyla okura sezdiriyor. Bu tutum, aynı zamanda okurun da nasıl makul bir okuma yapabileceğine dair imada bulunuyor. Bu yoğunluk ve titizliğin Yılmaz'ın çalışma sürecine ilişkin ıdamlı emeğin çapına işaret ettiği söylenebilir.

 bölümden oluşan kitabın ilk bölümünde Türk edebiyatındaki şehir temsillerine, ikinci bölümde kahvehanelerden mezarlıklara, ses ve kokulardan sanayi ve ticaret mekânlarına kadar şehir hafızasının muhtelif görünümlerine odaklanılır. Çalışmanın son bölümü, ilk iki bölümdeki yorum ve tahlillerin ışığında tenkit ve tekliflere yer verir. “‘şehir hafızası, edebî metinlerde kendisini nasıl görünür kılar?’ ve ‘Kolektif hafızanın taşınmasında edebî eserlerin rolü nedir?’” (Burcu Yılmaz 2019: 415-16) sorularından yola çıkan yazar, edebiyat, şehir ve hafıza kavramları arasındaki ilişkiyi etraflıca inceler. Özünü dolaylı ve perdeleyerek anlatmanın oluşturduğu edebiyat, şehir hafızasını kayıt altına almasıyla bireysel ve

kolektif yaşam için önemli bir işleve sahiptir. Bu çerçevede yapılan ilk işaretleme, konuya ilişkin literatürdeki eksikliklerdir. Yazara göre, şehir hakkındaki kuramsal çalışmalara yönelik üretim ve mevcut birikimin kayıt altına alınması konusundaki çabalar makul düzeyin hayli altındadır. Bu eksikliğin, Abdülhak Şinasi Hisar ve Yahya Kemal dolayımında nesrin ve resmin yeterince gelişmemiş olmasından kaynaklandığı belirtilir.

Edebiyatın şehre ve şehirliye, yaşadığı mekâna dair estetik ve terbiye edici bir bakış açısı kazandırabileceği, çalışmanın temel iddialarından biridir. Mekân ve insan arasındaki ilişkiyi hafıza üzerinden kuran edebiyat, geçmişle şimdiki aynı potada buluşturarak insan hayatına istikrar ve süreklilik kazandırabilir. Yazara göre edebiyat, şehir ve hafıza kavramları arasında iki yönlü ve etkileşimli bir mekân kurgusundan söz edilebilir. “Bir taraftan, sanatçı yaşadığı şehirden ilham alarak ve mensubu olduğu medeniyetin birikiminden nasiplenebildiği ölçüde, edebî metinde yeni bir şehir imgesi oluştururken, diğer taraftan edebiyatın hayal şehirlerinden yola çıkarak kurmaca mekânı gerçek dünyada inşa etmeye çalışır” (Burcu Yılmaz 2019: 29). Ahmet Hamdi Tanpınar ve Abdülhak Şinasi Hisar’ın romanları, yaşanan şehirden ve şehre nakşedilen medeniyet unsurlarından hareketle kendi şehir imgelerini üretir. Gerçeğin kurmacada özgün bir şekilde dönüşümünü işaretleyen bu üretim tarzı, kavramlar arasındaki etkileşimin en yaygın tezahürüdür. Kurmacanın gerçeği temsil etmekle yetinmeyip üretime dönüşmesi konusundaki en yakın ve etkili örnek ise, Orhan Pamuk’un *Masumiyet Müzesi*’dir. Pamuk, romanın merkezî karakterleri olan Kemal ve Füsün arasındaki aşkın kurgusal mekâna ve eşyaya sinen izlerini, Beyoğlu Çukurcuma’daki eski bir evden devşirerek kurduğu Masumiyet Müzesi üzerinden hayatın içine, gerçeğe taşır. Edebiyat ve şehir arasındaki karşılıklı etkileşimi Orhan Pamuk, Thomas Mann ve Günter Grass örneklerinden yola çıkarak serimleyen yazar, edebiyatın salt bir gerçeklik temsili veya aktarımıyla sınırlı kalmadığını, gerçekliği mekân dolayımında üretebilme kapasitesine sahip olduğunu vurgular. Söz konusu edilen yazarlar, edebiyatın mekân ve hafıza ilişkisi bağlamında yaratıcılığa dönüşebileceği imkânları işaret etmesi bakımından oldukça dikkate değerdir.

Burcu Yılmaz’a göre mimarî aracılığıyla görünürlük kazanan şehrin ruhunun yoğunlaştığı başlıca mecra, sanat, edebiyat ve estetiklerdir. Bununla birlikte şehirler, edebî metinlerde sadece fiziksel varlıklarıyla değil koku, ses, renk, doku

ve yaşama üslubu gibi daha canlı ve insani yönleriyle de belirir. Bu bakımdan kurmaca dünyada soluk alan şehirler, okura estetik zevk yaşatmakla kalmaz; aynı zamanda onu duyumsal, düşünsel ve ruhsal yönden geliştirebilir. şehirlerin hafızasını kayıt altına alarak bir arşiv işlevi görebilir. “Zira edebiyat, teknoloji ve kapitalizmin şehirde açtığı yaraları iyileştirmek için bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilebilir. Zamana direnemeyen mekânlar, edebiyatın tanıklılığıyla oluşan hafızada sonsuza kadar yaşayabilir” (Burcu Yılmaz 2019: 404). Yazar, Türk edebiyatında doğrudan veya dolaylı etkilere sahip olan şehir anlatılarının, imgeleştirilme tarzı bakımından üç ana eğilim sergilediğini belirtir: “Birincisi şehri sığınak kabul eden kültür, tarih ve hatıraların sindiği bir mekân olarak yücelten bakış açısı, ikincisi ise arayış temasının labirent mekân anlayışıyla, şehirle kavga eden ve şehri bir insan gibi metnin eleştirel merkezine yerleştiren postmodernist anlayıştır. İki farklı yaklaşıma ilave olarak hayal gücü ve kelimeler yardımıyla inşa edilen muhayyel şehirler de mevcuttur” (Burcu Yılmaz 2019: 45). Duygu, akıl ve hayal gücünün temsilleri olan bu imgeleştirme tarzları, insani gerçeğin kurgu üzerinden mekâna aktarılan görünümleridir.

Yoğun bir içeriğe sahip olan kitabın ana omurgasını, incelenen romanlardaki şehir hafızası görünümleri oluşturur. şimdilerde içeriği alabildiğine boşalan kahvehanelerin, incelenen tarihsel dönemde şehrin kültürel kimliğini besleyen başlıca mekânlardan biri olduğunu, kitapta çarpıcı örnekler üzerinden ayrıntılı bir şekilde izlemek mümkün. İncelemeye konu olan romanlarda entelektüel çevrelerin başlıca toplanma mekânı olan kahvehaneler, toplumun nabzının tutulduğu, siyaset ve kültür hayatına dair fikirlerin üretildiği bir mekân olma vasfından giderek uzaklaşarak nitelik kaybına uğrar, yozlaşır. Burcu Yılmaz’ın bu dönüşümü somutlamak için başvurduğu eserlerin olduğu belirtisel olduğu söylenebilir. Söz gelimi Salah Birsal’in *Kahveler Kitabı*’nda, yarım asırlık varlığıyla sivil bir akademi işlevi gören Küllük, Beyazıt’taki öğrenci ve hocaların uğrak yeri olmasıyla âdetâ bir kültürel ve entelektüel faaliyet merkezi olarak öne çıkar. Tanpınar’ın *Huzur*’unda İhsan ve Mümtaz’ın düşünsel olarak beslendikleri başlıca mekânlardan biridir Küllük. *Sahnenin Dışındakiler* romanında ise, mütareke yıllarının insanlar üzerinde yarattığı bedbinliği kıran bir umut mekânı olarak belirir. *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*’nde toplumun bir minyatürü olarak kurgulanan kahvehane, Samiha Ayverdi’nin *Mesihpaşa İmamı* romanında fikir alışverişinin ve sosyalleşmenin

temel imkânı olarak işlev yüklenir. 1950’li yıllardan itibaren, sosyokültürel ve demografik dönüşümlerle birlikte kahvehane kültüründe değişim yaşanır. Şehrin “sosyalleşme ve terbiye mekânı” olan kahvehaneler, zamanla şehir kültüründen yoksun, işsiz insanların pinekleme alanlarına dönüşür. Burcu Yılmaz, kahvehanelerin kimi yazarlar için aynı zamanda bir edebî üretim mekânı olarak işlev gördüğünü belirtir. Orhan Kemal için, söz gelimi, bu mekânlar romanlarına edebî yakıt ve malzeme sağlayan temel kaynaklardır. Kemal’in Adana ve İstanbul’daki yaşantısında kahve müdavimliğinin belirleyici bir yere sahip olduğunu kitapta ayrıntılarıyla öğreniyoruz. Yazarın edebî yönden en başarılı romanlarından biri olan *Bereketli Topraklar Üzerinde*’nin esin kaynağı, Adana’da Orozdibek Meydanı’ndaki Nadir’in Kahvesi olarak bilinen mekândır. Bütün canlılığı, doğallığı ve çeşitliliğiyle kültür ve düşünce hayatının izlenebileceği bu çok işlevli mekânların Türk romanında yeterince karşılık bulamaması, mekân hafızasının zayıf kalmasına yol açar. Burcu Yılmaz bu durumdan hareket ederek romanların zaman içinde meydana gelen değişimi ve nitelik kaybını kayıt altına alarak mekânsal dönüşümlerin telafisine yönelik çalışmalara zemin hazırlayabileceğini belirtir.

Çalışmada incelenen dikkate değer hafıza mekânlarından biri de sanayi ve ticaret mekânlarıdır. Özellikle sanayi mekânlarının Türk romanında üzerinde yeterince durulmamış bir konu olduğunu Yılmaz’ın işaretlemeleriyle enikonu fark ediyoruz. Türk romanında, sanayi işçisinin çalışma mekânından ziyade işten kaytarırken ya da hak mücadelesi verirken görüldüğü Orhan Koçak’ın *Tehlikeli Dönüşler*’ine başvurularak dile getiriliyor. Çalışma ve üretim mekânının kendisini konu alan kaç tane roman sayabileceğimizi bir an durup kendimize sorunca tespitin ne kadar taze ve yerinde olduğu daha iyi anlaşılabilir. Buna karşın incelenen tarihsel dönemdeki romanlarda sanayi mekânlarının aksine ticaret mekânlarına yoğun ve ayrıntılı olarak yer verildiğini öğreniyoruz. Orhan Kemal’in *Bereketli Topraklar Üzerinde* ve *Gurbet Kuşları*, Abdülhak Şinasi Hisar’ın *Ali Rıza Bey’in Alafrangalığı ve Şeyhliği*, Tanpınar’ın *Huzur* ve *Mahur Beste*, Reşat Nuri’nin *Miskinler Tekkesi*, Refik Halit’in *Kadınlar Tekkesi* gibi romanlar üzerinden sanayi ve ticarî mekânlarının şehrin sosyokültürel hayatına ve mekân hafızasına etkileri analiz edilir.

Çalışmanın içerdiği taze ve özgün fikirlerden bir diğeri ise “1940-1960 yılları arasında yayımlanan Türk romanlarında uhrevî mekânların ele alınma

biçimi[dir]” (Burcu Yılmaz 2019: 239). İbadet mekânları, Batılı romanda sosyal ve kültürel yaşantının doğal ve bütünleyici bir parçasıyken Cumhuriyet Dönemi Türk romanında kanon edebiyatı içinde yer alan eserlerde estetik bir obje ya da dinî yozlaşmayı tenkit etmenin bir aracı olmaktan öteye geçemez. Dostoyevski, Flaubert, Kafka, Woolf, Mann, Dickens, Balzac, Tolstoy ve sair Batılı yazarın romanlarındaki karakterleri kilisede günah çıkarır ya da nikâh kıyarken, Tanrı’ya yakarırken, komünyon ayinlerinde veya yortularda görünürken okumak çok doğal bir manzara arz ederken Türk romanlarında dinî yaşantı ve mekânlar pek görünürlük kazanamaz. Türk romanında, camilerin sosyal ve dinî işlevlerinden yalıtılarak sadece estetik bir değer olarak; tekke ve türbelerin ise cehalet ve batıl inanç merkezleri gibi aktarılması, yazarın eleştirel bakışının yoğunlaştığı konulardan biri olur. Yahya Kemal ve Attila İlhan’ın Müslüman Türk şehrinin hafıza ve kimlik unsurlarından biri olarak nitelediği ezan sesi de hakim zihniyetin yönlendirmesiyle dönem romanlarının kurgu dünyasında yeterince yer alamaz. Burcu Yılmaz’a göre modern Türk edebiyatı, dinî yapı ve yaşam pratiklerini yansıtmada konusunda Klasik Türk edebiyatının bir hayli gerisindedir. Bu durum modernizmin dini ve kutsalı yorumlama, dahası hayatın dışına çıkarma tavrından kaynaklanır:

“Modernizm, mezarlıkları şehrin dışına iterek, ölümü unutturmaya çalıştığı gibi, mabetleri de ya estetik bir dekor ya da sadece ibadet saatlerinde kapılarını açan ve onun dışında sosyal hayata tesiri olmayan mekânlar olarak kurgular. Bu durum, romanın karmaca dünyasında da değişmez. Cami, tekke ve türbe gibi uhrevî mekânlar, genellikle dinin yozlaşması ve istismar aracı haline gelmesine dair eleştiriler bağlamında metne dahil olur. Bu sebeple romana yansıyan şehir hafızasının, dinî bağlamda nitelikli bir birikim ortaya koyduğunu söylemek zordur” (Burcu Yılmaz 2019: 412).

Yazara göre zamanla nitelik kaybına uğrasa da söz konusu mekânlara dair sorunların soğukkanlılıkla ele alınmaması, bu olumsuz algının yerleşmesine katkıda bulunmuştur. İnceleme konusu olan romanların da bu konuda yerleşik algıya eklemlendiği örnek pasajlarla aktarılır.

Kitabın üçüncü bölümü, ilk iki bölüm boyunca yapılan sorgulama ve iz sürmeye dayalı eleştiri ve öneriler içerir. Türk edebiyatının şehir eleştirisi konusunda zengin bir muhteva sunduğunu belirten Burcu Yılmaz, yüceltme ya da reddiye kutupları arasında gidip gelen ak-kara mantığına dayalı eleştirilerin çözüm getirmek yerine konuyu çözümsüzlüğe hapsettiğini belirtir ki katılmamak

elde değil. Sadece siyasi ve yönetsel erkin değil, toplumun bütün kesimlerinde bir bilinçlenme gerçekleşmedikçe meselenin Tanzimat'tan bu yana süregelen alaf-ranga-alaturka karşıtlığına dayanan fasit dairenin dışına çıkamayacağı mutedil ve esnek bir dille ifade edilir. "Bu noktada edebiyatçıların tenkit ve tekliflerine kulak verme[nin]" (Burcu Yılmaz 2019: 358) meseleyi daha insani bir düzlemde ele almaya ve müşahede etmeye hizmet edebileceği söylenir. Yazar, Tanzimat'tan bugüne kadar uygulanan şehirleşme politikalarının hafıza ve kimlik bağlamında özeleştirel bir yaklaşımla gözden geçirilmesinin sorunların tespiti bakımından gerekli olduğuna işaret eder. Tanpınar'ın kendimizi tanımamak ve sahip olduğumuz değerlerle barışık olmamaktan kaynaklanan köksüzlüğün problemlerimizin kaynağını teşkil ettiği tespiti, Burcu Yılmaz'ın eleştirel bakışının beslendiği temel dayanaklardan biridir.

Ele aldığı konuya dair tespit ve eleştirilerle yetinmeyip dikkate değer öneriler de sunması *Edebiyat Şehir ve Hafıza*'nın özgün taraflarındandır. Bu önerilerin odağında estetik bir duyarlılığın olduğu, kitabın bütününde izlenebiliyor. Yazara göre geçmişten bugüne mekân kültürü konusunda yaşanan değişimleri, bu değişimlerin ahlaki ve düşünsel izdüşümlerini romanlar üzerinden sorgulama imkânı bulmak mümkündür. Bu sorgulama, insan merkezli mekân uygulamalarına ilham verebilir. Kamuoyu oluşturma ve yöneticilerin dikkatini çekme konusunda edebiyatın işlevsel bir rol oynayabileceğini belirten yazar, bu konudaki en büyük handikapın toplumdaki hakim edebiyat algısı olduğunu belirtir. Edebiyatı, bir boş zaman uğraşı veya gerçekle bağı olmayan hayalî kurgular olarak gören yaygın anlayış aşıldığı ölçüde, sağlıklı bir şehir fikrinin ve kültürünün oluşmasında edebiyat başlıca üretim ve ilham kaynaklarından biri hâline gelebilir.

"[Çünkü] insanı okumaya yönelten güdülerden biri de, gündelik deneyimlere ve toplumsal hayatın şekline ilişkin daha derinlikli bir algı kazanma umududur. Edebiyatın dünyevi bilgiyle ilişkisi sadece negatif veya muhalif bir nitelik taşımaz; edebiyatın, şeylerin nasıl olduğuna dair algımızı geliştirme, genişletme ve düzenleme gücü de vardır" (Felski 2010: 106).

Bu yüzden mekân hafızasına yönelik düşünce ve pratikleri edebî eserler üzerinden deneyimlemeye çalışmak günümüzün şehir algısı ve inşasına dair yapıcı ve kıymetli çözümler sunabilir. Edebiyatın temel malzemesi olan dil buyurgan, katı ve hiyerarşik söylem tarzına olan uzaklığı nispetinde, şehre yönelik estetik bir tavrı teşvik edebilir. Edebî eserler yoluyla kazanılacak estetik terbiyenin yaşa-

nan Őhirden başlayarak dũnya ve insanlık ölçeğinde bir etki alanı yaratabileceği dũřũncesi akla, Schiller'in salt siyasal devletin karşısına konumladığı "estetik devlet" kavramını getiriyor (Shiner 2010: 205). Yazarın Şehrin sorunlarına zũm ararken gũzellik ve estetik kavramlarına yoğunlaşması, dũřũnsel derinliği bu kavramların varlığına bağlaması, buradan bir adım daha öteye uzanarak estetiği etikle birlikte dũřũnmesi, okuru gũzellięi bir ahlak simgesi olarak değerlendiren Kant estetiğine gtũrũr. Kitabın genel dũřũnme tarzına hakim olan felsefi dozun yũkseldięi bu blũmlerde ifade edilenler, alıntılanmaya değer:

"Şehrin gũncel sorunlarının bũyũk bir blũmũ estetik yoksunlukla alakalıdır. Gũzelle ilgili estetik bir yargıda bulunarak mekâna estetik değer yũkleme için, fikri derinlik ve fiziki donanımdan önce estetik yargıda bulunabilecek kişilere ihtiyaç vardır. Zira 'estetik duyarlılık olmaksızın, dũřũnsel derinlik olamaz.' (...) Estetik tavır, Őehri gũzelleřtirmenin yanı sıra toplumdaki farklılıkları gũzellik ve yũcelik gibi değerler paydasında buluşturur. Yaşanabilir bir Şehir, etik değerler kadar estetik değerlerle de kuşatılmış olmalıdır. Edebiyat, estetik alęının zengin renklerinin grũlebileceęi bir alandır. Edebî eserler okurun gũzeli keşfetmesini sağlar ve ona gũzel bakmayı ğretir" (Burcu Yılmaz 2019: 398).

Şehir sorunlarının zũme kavuşturulması için disiplinlerarası okumaların önemine işaret eden yazar, sunduğu eleştiri ve tekliflerle edebiyatın, özlenen Şehir tasarımlarının inşası için yeni ufuklar açabileceğini belirtir.

Ebru Burcu Yılmaz'ın yoğun bir emeğin ũrũnũ olduğunu her satırıyla duyuran alışması, Şehir ve Şehir estetiği alanında önemli bir boşluğu doldurduracak gibi grũnũyor. İçerdiği eser, yazar ve kavram zenginliği nazara alındığında sonuna bir dizin eklenmesi, alternatif ve dinamik okuma biçimlerine kapı aralayarak kitabın nitelikli bir başvuru kaynağı olma vasfını pekiştirebilir. "Kusursuz marifetler kamu teřebbũsleri seviyesine dũřer." (Toptaş 2007: 18) ihtarına gnũl indirmediyse, edebiyatı yaşamın mũtemmim cũzũ olarak gören yazarın sonraki baskılarda bu imkânı da kitaba dâhil edeceği dũřũnũlebilir. *Edebiyat Şehir Hafiza*, sadece has edebiyat okuruna değil, toplumun aynı mekânı paylaşan, birlikte yaşama arzusuna sahip bũtũn paydaşlarına, Şehre dair edilgen tavidan kurtulması ve sorumluluk alması için yapılmış incelikli bir çağrıdır.

Kaynaklar:

Burcu Yılmaz, Ebru (2019), *Edebiyat Şehir Hafıza / Türk Romanında Hafıza Mekânı Olarak Şehir (1940-1960)*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Felski, Rita (2010), *Edebiyat Ne İşe Yarar*, çev. Emine Ayhan, İstanbul: Metis Yayınları.

Perec, Georges (2017), *Mekân Feşmekân*, çev. Ayberk Erkay, İstanbul: Everest Yayınları.

Shiner, Larry (2010), *Sanatın İcadı / Bir Kültür Tarihi*, çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Toptaş, Hasan Ali (2007), *Harfler ve Notalar*, İstanbul: Doğan Kitap.